“Seyitgazi Külliyesinde Selçuklu Dönemi İnşaatı”, I.Selçuklu Eserleri Semineri Bildirileri, s.35-40, Eskişehir 1991

T.C.
ESKİŞEHİR VALİLİĞİ

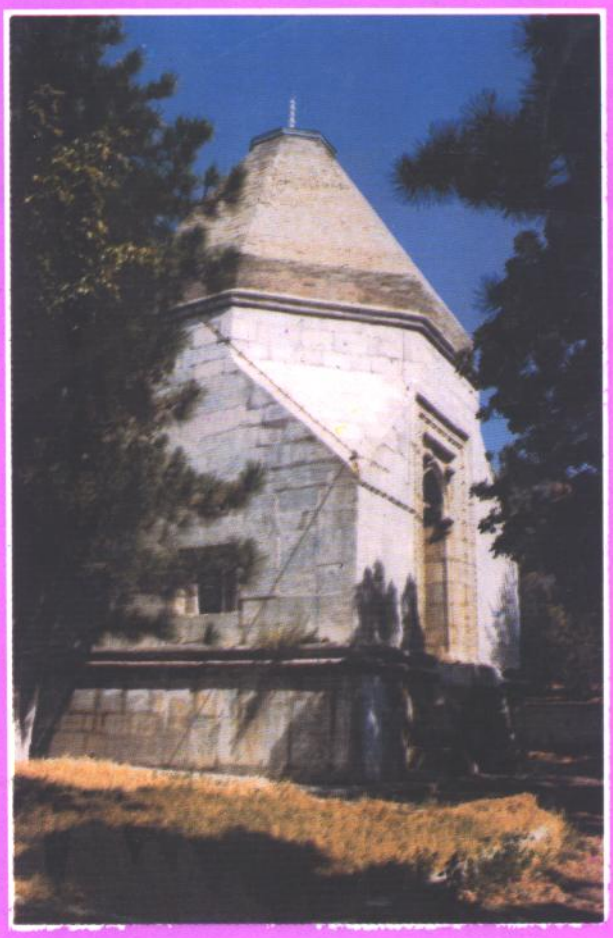

ESKİŞEHİR
1. SELÇUKLU ESERLERİ
SEMİNERİ BİLDİRİLERİ

İÇİNDEKİLER

	SAYFA NO
Önsöz	5
I.Selçuklu Eserleri Semineri Programı	7
Kutlama Telgrafları	9

BİLDİRİLER

Dr. Müjgan CUNBUR *"Kültür Mirasımızda Selçuklu Kadını"*	13
Erol ALTINSAPAN *"Sivrihisar'da Selçuklu Eserleri"*	21
Şerife ÖZÜDOĞRU *"Eskişehir Alâeddin Camii"*	29
Özant GÖNÜLAL *"Seyitgazi Külliyesinde Selçuklu Dönemi İnşaatı "*	35
İsmail Ali SARAR *"Eskişehir ve Selçuklu Devri Eserleri"*	41
Fotoğraflar	53

Özand GÖNÜLAL
Eskişehir Anadolu Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Görevlisi

"SEYİTGAZİ KÜLLİYESİNDE SELÇUKLU DÖNEMİ İNŞAATI"

D-Yapı, kuzey-güney doğrultusundaki aks üzerinde gelişim göstermektedir. Bir kilise de ise, bu aks doğu-batı doğrultusundadır.

Sonuç olarak şunu söylemek istiyorum. Bu yapı külliyenin problemli yapılarından biridir. Fakat yukarıda anlatılanlardan dolayı, bu yapıya kilise veya manastır demek mümkün değildir.

4-HAMAM : Bu yapı, Kırka, yolu üzerinde Seyitgazi ilçesinin çıkışında yeralmaktadır. Perişan bir halde olan yapı ilgi beklemektedir. Birkaç kez bazı işletmeciler tarafından çalıştırılmış fakat daha sonra vazgeçilmiştir. Ancak, karşılıksız desteklerle turistik amaçla kullanılırsa, yok olmaktan kurtulabilir.

Soğukluk, ılıklı ve sıcaklık bölümleri bulunan yapı, Türk hamamı özelliklerine tümüyle sahiptir. Ancak bu yapı üzerinde yeterince araştırma yapılmamıştır.

SEYİTGAZİ İLÇESİ VE SEYYİT BATTAL GAZİ KÜLLİYESİ İLE İLGİLİ SEÇİLMİŞ KAYNAKÇA :

1-AKURGAL, Ekrem: Phrygısche Kunst, Ankara 1955
2-ASLANBAY, M. : Seyitgazi'nin Tarihçesi ve Seyyit Battal Gazi'nin Hayatı ve Bazı menkıbeleri, Eskişehir, 1954,
3-BORATAV, P. : "Battal", İslam Ansiklopedisi, cilt 2, İstanbul 1949 s. 344-349
4-ÇELİKKANAT, Fikret: Eskişehir, Eskişehir 1966
5-DANIŞMAN, Zuhuri: Evliya Çelebi Seyahatnamesi, İstanbul 1971
6-DARKOT, B.: "Eskişehir", İslam Ansiplopedisi, Cilt 3, İstanbul 1940, s. 382-384
7-DURUKAN, Aynur -: "Akşehir-Reis Emir Yavaş Bey (yavtaş-yavaşgel) türbesi" SACİT Pekak : Suut Kemal Yetkin'e Armağan, Ankara 1984
8-GOODWIN, G. : A.History of Ottoman Architecture, London 1971
9-HASPELS, Emilie : The highland of Phrugia, Princeton, 1971
10-KRAMER, J. : "Architekturteile des Seyitgazi-Tekke und die Michaelschirche von Nakoleia", Jahrbuch des Osterreichischen Byzantinistik, 22 Band Vienna, s. 241-250
11-MENZEL, Theodor: "Das Bektasi-Kloster Sjjidi Ghazi "Mitteilungen des Seminars für Oriantalische Sprachen, 28/2, 1925, s. 92-125
12-SÖZEN, Metin : Anadolu Medreseleri, İstanbul 1970

Yapının Selçuklu dönemi özelliklerini anlatmadan önce, kilise veya manastır olduğu inancının nereden kaynaklandığını belirtmeye çalışalım.

1-Yapının dış görünüşünün buna etken olduğunu söyleyebiliriz. Yapının eski resimlerine baktığımızda bugünkü görünümünden çok farklı olduğunu görebiliriz. Bugünkü görünümü Cumhuriyet döneminde yapılmış restorasyonlar sonrasında ortaya çıkmıştır.

2-Bazı yabancı araştırmacıların ileri sürdüğü fikirler etken olmuştur. Örneğin; Karl Wulzinger bu yapının İ.Ö. 300 yılına ait bir mezar yapısı olduğunu söylemiştir.

3-Yapıda yoğun olarak devşirme malzemenin kullanılmış olması diğer bir etkendir. Müslüman yapısında, hıristiyan kültürüne ait eserlerin kullanılamayacağını düşünen hak, bu nedenden dolayı da buranın kilise veya manastır olduğunu düşünmektedir.

4-Ayrıca, bu çevrede gerçekten Kızlar Manastırı, adıyla anılan, bizans dönemine ait yapının olması ve bugün bu yapıdan bir iz kalmaması, Kızlar Manastırı adının söz konusu medreseye verilmesine neden olmuştur.

5-Bu konudaki son etken ise, bizlerin bu konu üzerine fazla eğilmemesi ve yapılarımıza yeterince sahip çıkamayışımızdır.

Şimdi bu yapının neden medrese olduğunu belirtmeye çalışalım.

A-Yapı planı itibariyle, Selçuklu döneminde kullanılan AÇIK AVLULU ÜÇ EYVANLI plan şemasına sahiptir. Yapı oturduğu zeminin kod farkından dolayı, düzensiz dikdörtgen plan şemasına sahiptir. Giriş kapısı güneyde yeralır. Açık olması gereken avlu, Erken Osmanlı döneminde ard arda sıralanan üç kubbe ile örtülmüştür. Medresenin üç eyvanı vardır. Girişin tam karşısında, Ümmühan Hatun'un eyvan tipi türbesinin eyvanı, medresenin ana eyvanını oluşturmaktadır. Diğer iki eyvan yapının doğusunda ve batısında karşıklı olarak yeralmaktadır. Bu iki yandaki birer eyvanın güneyinde ve kuzeyinde öğrenci odaları yerleştirilmiştir. İki yanda üçer taneden toplam altı öğrenci odası vardır. Öğrenci hücrelerinin ve eyvanların önünde revaklar vardır. Eyvanların önünde ritmi değişen revakların üzeri beşik tonozlarla örtülmüştür.

Girişin tam karşısındaki eyvan tipi türbe, Anadolu'da bir çok örneği görülen (Konya Gömeç Hatun, Emir Yavtaş Türbesi) evyan tipi türbelerin bir benzeridir.

B-Yapıda kullanılan malzeme, düzgün kesme taştır. Bu tür malzeme Selçuklu dönemi yapılarında yaygın olarak kullanılmıştır.

C-Yapıda görülen taşçı işaretleri, diğer Selçuklu yapılarının benzeridir ve yapıda oldukça yoğun olarak görülmektedir.

SEYYİT BATTAL GAZİ KÜLLİYESİNDE SELÇUKLU DÖNEMİ İNŞAATI

Seyyit Battal Gazi külliyesi, Eskişehir-Afyon yolu üzerinde, Eskişehir'e 42 kilometre uzaklıkta olan Seyitgazi ilçesinde yer almaktadır.

Külliyenin inşa edildiği bu ilçe, Prehistorik, Frig, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı İmparatorluğu dönemlerinde yerleşim merkezi olarak kullanılmıştır. İlçenin yakınında bulunan Akin, Maltepe ve Kültepe höyükleri, prehistorik dönem yerleşimini göstermektedir. İlçenin yakınında bulunan Yazılıkaya (MİDAS) anıtı ve kaya mezarlar Frig kültürünün mirasıdır. İlçenin içinde bulunan ve MESİH adıyla anılan kale kalıntıları Bizans dönemine tarihlenmektedir. İlçedeki Selçuklu ve Osmanlı dönemi özelliklerini gösteren yapılar, bu dönem yerleşimlerinin olduğunu göstermektedir.

Bildirimizin konusunu teşkil eden Seyyit Battal Gazi Külliyesinin inşatına ilk kez Selçuklu döneminde başlanmıştır. 1207-1208 yıllarında, 1. Alaaddin Keykubat'ın annesi Ummuhan Hatun tarafından inşa edilen külliye cami, türbe, medrese, han ve hamamdan oluşmaktaydı. Ancak, günümüze cami, türbe, medrese ve hamam yapıları sağlam olarak ulaşmıştır.

Bildirimizin bu bölümünde, külliyeyi oluşturan yapıları tek tek, kısaca tanıtmaya çalışalım.

1-CAMİ : Külliyenin güney tarafında yeralan cami, plân itibariyle farklı bir özelliğe sahip değildir. Kare planlı üzeri kubbe ile örtülü yapının mermerden yapılmış bir minberi vardır. Yapı, Erken Osmanlı döneminde (XV.yy.) büyük bir onarım geçirmiştir. Bu onarım sırasında türbe ile fiziki olarak birleştirilmiştir. Sonradan yapılan bu birleşmeyi, birleşim yerinde bulunan duvardaki düzensizlikten anlayabiliriz. Yapının dış cephesinde kullanılan malzeme, kubbe kasnağındaki ve pencere kemerlerinde görülen tuğla bezemeler Erken Osmanlı dönemi özelliklerini yansıtmaktadır.

2-TÜRBE : Günümüze gelmiş olan türbe, tamamen Osmanlı dönemi özelliklerini göstermektedir. Ancak restorasyonlar sırasında, türbenin giriş kısmından bir kaç basamakla inilebilen bir mağara ortaya çıkartılmıştır. Bugün hiçbir şekilde girilemiyen bu bölümün, Selçuklu dönemi türbesinin mumyalık kısmı olduğu düşünülebilir. Türbenin içinde yaklaşık 7 metre uzunlukta olan Seyyit Battal Gazi'nin sandukasıyla , Kral kızı Elenora'nın (bu kişinin kim olduğu bilinmemektedir) sandukası yeralmaktadır.

3-MEDRESE: Külliyenin güneybatısında yeralan yapı hakkında yıllar önce yapılan araştırmalarda medrese olduğu kesin olarak belirtilmesine rağmen, bugün yöresel inanışa göre, yapının kilise veya manastır olduğu söylenmektedir. Bu durum hem yanlış tanıtıma hem de kültürel mirasımızın kaybolmasına neden olmaktadır.

Seyyit Battal Gazi Külliyesi (Önden görünüş)

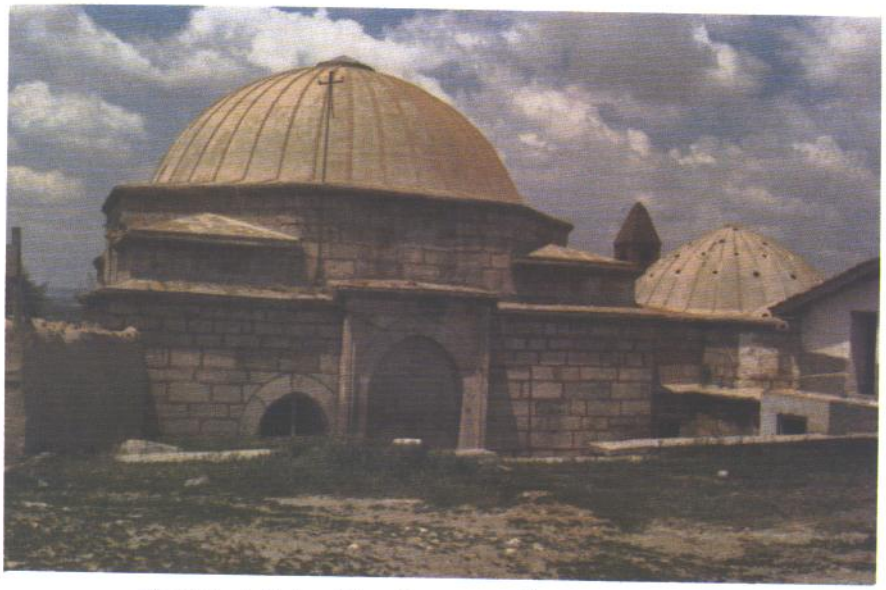

Seyitgazi-Selçuklu Hamamı (Önden görünüş)

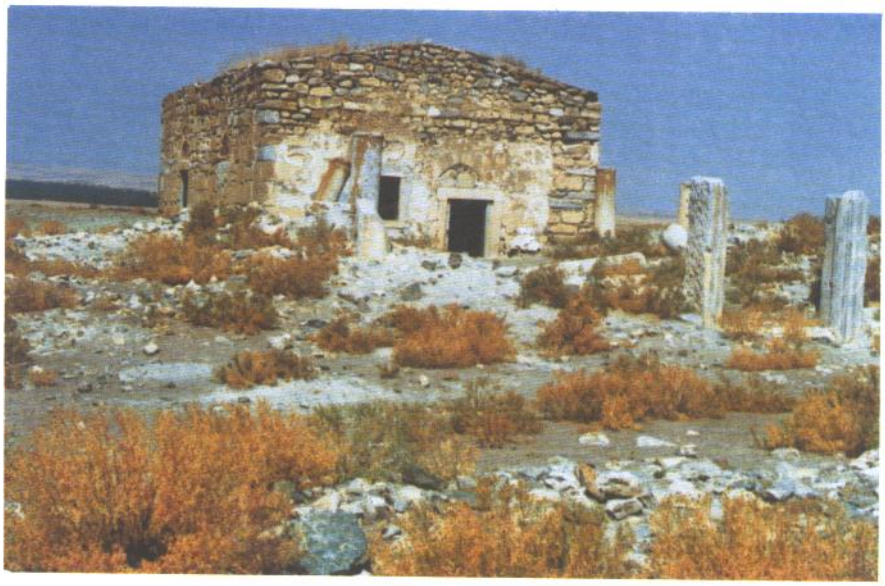

Seyitgazi-Doğançayır Köyü Melikgazi Türbesi

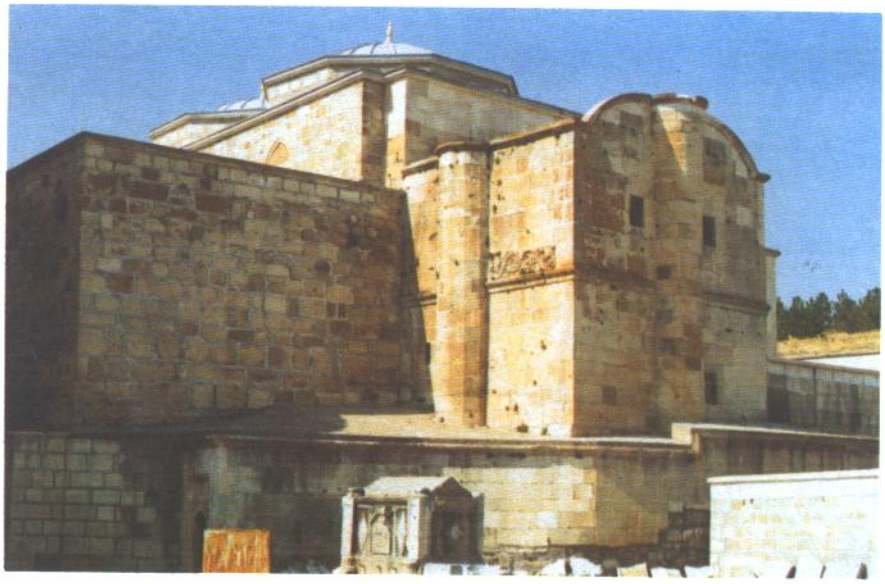

Seyyitgazi-Seyyit Battal Gazi Külliyesi içinde
Ümmühan Hatun Türbesi

tır. Kucağındaki bu çocuğun şarap Tanrısı Dionyzos olduğu düşünülebilir.Ancak, Herakles'in bu çocukla duygusal bir ilişkide olmaması, yüzünde büyülenmişcesine donuk bir ifadenin bulunması ve çocuğun kurtulmak istercesine kendini geriye doğru atması, bu heykelin, Herakles'in çocuklarından birini ateşe atmadan önceki anı tasvir ettiği düşüncesini kuvvetlendirmektedir.

Bu heykel ile Münih, Glyptothek'teki kucağında çocuk bulunan Silenos heykelini karşılaştırabiliriz. Silenos, Herakles'ten farklı olarak, kucağındaki çocuğa bakmakta ve yüzünde mutlu bir ifade görülmektedir (6).

Seyitgazi Müzesinin değerli eserleri arasında bulunan Herakles heykelinin, orjinali Helenistik dönem heykeltraşlarından Lysippos (7) tarafından yapılan, M.S. 2.yy. sonu 3.yy. başına tarihlenen Roma kopyası olduğu düşünülmektedir (8).

DİPNOTLAR

1-Homeros (Çev.: Azra Erhat-A.Kadir), **Odysseia,** İstanbul 1978, s.208.
2-Azra Erhat, **Mitoloji Sözlüğü,** İstanbul 1978, s.148-149.
3-Bedrettin Cömert, **Mitoloji ve İkonografi,** Ankara 1980, s.50
4-Bedrettin Cömert, **a.g.e.,** s.50
5-Bedrettin Cömert, **a.g.e.,** s.50.
6-Silenos heykeli için bkz., Bilge Umar, **Phrygıa,** (yer ve tarih yok) Akbank yayınları, s.18.
7-A.Müfid Mansel, **Ege ve Yunan Tarihi,** Ankara 1971, s.545.
8-Bu bilgi Sayın Prof.Dr. Nurşin Asgari'den alınmıştır.